

บทที่ 4

การผลิตและการตลาดส้มเขียวหวาน ในจังหวัดเชียงใหม่

4.1 ความเป็นมาของส้มเขียวหวาน

“ส้มเขียวหวานเป็นส้มประเภทหนึ่งในตระกูลส้มทั้งหลาย ซึ่งมีอยู่อีกมากมายหลายชนิด มีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ในแถบเอเชียอาคเนย์ คือจากจีนตอนใต้ลงมาจนจรดมลายู ทางทิศตะวันตกจรดประเทศอินเดีย ทางทิศตะวันออกจรดทะเลจีนหรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าถิ่นกำเนิดเดิมนั้นเกิดอยู่ในถิ่นแหลมทอง การนำส้มเขียวหวานเข้ามาปลูกในประเทศไทย ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัด เชื่อว่าชาวจีนเป็นผู้นำเข้ามาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400-2410 และได้แพร่พันธุ์เพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศในประเทศไทยเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของส้มมาก ส้มเขียวหวานที่ปลูกอยู่ทั่วไป พบว่าเป็นชนิดเดียวกันมีลักษณะที่เหมือนๆ กัน จนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ อย่างชัดเจน จะมีบางต้นที่ปลูกด้วยเมล็ดและเกิดการกลายพันธุ์ทำให้ลักษณะแตกต่างกันไปบ้างเล็กน้อยอีกประการหนึ่ง สภาพดินฟ้าอากาศที่ต่างกันก็ทำให้ลักษณะส้มต่างกันไป”(ไชยา 2531 : 5-6)

ส้มในจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มจากสวนส้มคอกยทองเป็นสวนแรกที่มีการเริ่มปลูกในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยปลูกส้มพันธุ์เขียวหวาน(ผิวทอง) ต่อมาคุณบัณฑิต จิระวัฒนากุลเจ้าของสวนส้มธารธาร ได้ลองนำส้มโชกุนทางภาคใต้มาปลูกในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยให้ชื่อว่า “ส้มสายน้ำผึ้ง” จากสภาพอากาศที่เอื้ออำนวยทำให้ผิวส้มสายน้ำผึ้งมีสีเหลือง และรสชาติน่ารับประทาน จึงทำให้ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอย่างมาก จึงทำให้มีการขยายการปลูกพันธุ์ดังกล่าวมากขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่

4.2 พันธุ์ส้มที่ปลูกในประเทศไทย

“ส้มที่ปลูกกันอยู่ทั่วไปแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มส้มตืดเปลือก (C. sinensis Osbeck) หรือ Oranges เช่น ส้มตรา ส้มเกลี้ยง หรือพวกเนเวล วาแลนเซียที่นิยมปลูกกันในเขตอื่นๆ ทั่วโลกเพื่อการรับประทานสดและอุตสาหกรรมน้ำส้ม กลุ่มส้มเปลือกอ่อนหรือพวกเขียวหวานและส้มจุก (C. reticulata Blanco) เช่น ส้มเขียวหวานบางมด ส้มโชกุน ส้มนัมเบอร์วัน กลุ่มส้มโอ (C. grandis L.) และกลุ่มมะนาว (C. aurantifolia Swingle)

สำหรับการปลูกส้มเพื่อการค้าในบ้านเราส่วนใหญ่จะเน้นไปกลุ่มของส้มเขียวหวานและส้มโอเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ตลาดทั้งในและต่างประเทศมีความต้องการสูง แต่การปลูกส้ม

ชนิดอื่นๆ เช่น ส้มตรา ส้มเกลี้ยงและส้มจุกก็ยังคงมีอยู่ในบ้างพื้นที่ สำหรับพันธุ์ส้มที่มีการปลูกในบ้านเราได้แก่(เปรมปรี 2544 : 25-35)

4.2.1 ส้มเขียวหวาน

เป็นพันธุ์ส้มที่เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความนิยมปลูกและในปัจจุบันได้มีการขยายพื้นที่ปลูกแพร่หลายไปในภาคต่างๆ มากขึ้น ที่ปลูกกันในปัจจุบันมี 3 ชนิด คือ

4.2.1.1 ส้มเขียวหวานแหลมทอง ส้มเขียวหวานชนิดนี้มีลำต้นขนาดใหญ่ ออกดอกติดผลค่อนข้างยาก ผลมีขนาดปานกลาง รสชาติหวานจัดแม้ผลที่ยังมีอายุไม่ถึงกำหนดการเก็บเกี่ยวก็มีรสชาติไม่เปรี้ยวมาก ซึ่งจะต่างจากส้มทั่วไป ส้มชนิดนี้เดิมมีการปลูกกันมากในแถบวัดเพลง จังหวัดราชบุรีแต่ปัจจุบันความนิยมในการปลูกได้ลดลงเนื่องจากปัญหาเรื่องการจัดการผลผลิตซึ่งทำได้ยากกว่า

4.2.1.2 ส้มเขียวหวานชนิดผิวเรียบ ส้มพันธุ์นี้มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “ส้มบางล่าง” หรือ “ส้มบางมด” เป็นชนิดที่เกษตรกรนิยมปลูกมากที่สุดเนื่องจากเป็นส้มที่ให้ผลผลิตตกผลมีขนาดปานกลาง ทรงผลค่อนข้างกลมถึงแป้นเล็กน้อย ก้นผลราบหรือเว้าเล็กน้อย เปลือกบาง ผิวสีเหลืองเข้มหรือเขียวอมเหลือง สีสิวสม่ำเสมอ เนื้อผลสีส้ม ชานนึ่ม ตัวกึ่งมีขนาดสั้น ฉ่ำน้ำ รสชาติหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย ส้มพันธุ์นี้เดิมปลูกกันมากในเขตกรุงเทพฯ แถบบางมด บางขุนเทียน แต่ปัจจุบันส้มชนิดนี้ได้ถูกนำไปปลูกในหลายพื้นที่ทั่วประเทศโดยเฉพาะในเขตภาคกลาง และภาคเหนือ (เรียก “ส้มผิวทอง” ส่วนในแหล่งปลูกเดิมนั้นเนื่องจากพื้นที่ได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและเขตอุตสาหกรรมรวมถึงการได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมจึงเหลือพื้นที่ปลูกอยู่น้อยมาก)

4.2.1.3 ส้มเขียวหวานชนิดเปลือกค่อนข้างหนา หรือที่เรียกกันว่า “ส้มบางบน” ส้มชนิดนี้มีผลขนาดค่อนข้างใหญ่ ทรงผลค่อนข้างกลม ผลมีจุกนูนเล็กน้อย เปลือกค่อนข้างหนา ผิวมีสีเขียวหรือเขียวอมเหลือง เนื้อผลสีส้ม รสชาติหวานปานกลาง ส้มชนิดนี้เดิมนิยมปลูกกันมากในเขตกรุงเทพฯ แถบบางขุนนท์ และเขตนนทบุรี (บางกรวย) แต่ต่อมาได้มีการนำไปปลูกในแถบรังสิต (ปทุมธานี) และนครปฐมจนเป็นที่รู้จักมาจนถึงปัจจุบัน

4.2.2 ส้มโชกุนหรือเพชรระลา

หลายๆ คนรู้จักกันในนามของ “ส้มสายน้ำผึ้ง” เป็นพันธุ์ส้มในกลุ่มของส้มเขียวหวานที่กำลังได้รับความนิยมและเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ในปัจจุบันส้มพันธุ์นี้สามารถเจริญเติบโตได้ดีใกล้เคียงกับส้มเขียวหวานและยังมีลักษณะทรงต้นและขนาดใกล้เคียงกับส้มเขียวหวานมากอีกด้วย

แต่ที่ต่างไปจากส้มเขียวหวานก็คือทรงพุ่มของส้ม โขกุนจะค่อนข้างหนาแน่นกว่าและมีลักษณะของกิ่งและใบตั้งขึ้น (erect form) ในขณะที่ส้มเขียวหวานจะมีลักษณะของกิ่งและใบห้อยลง (weeping form and willow leaf) นอกจากนี้ใบของส้ม โขกุนก็ยังมีขนาดเล็กกว่าและมีสีเขียวเข้มกว่าอีกด้วย ลักษณะของผลส้ม โขกุนจะมีขนาดและสีผิวใกล้เคียงกับส้มเขียวหวานแต่กันผลจะมีสีเขียวอ่อนเป็นเอกลักษณ์พิเศษผลเมื่อแก่จัดจะเปลี่ยนเป็นสีเหลืองส้มยกเว้นส้มที่ปลูกในเขตภาคใต้จะมีสีผิวออกเขียวมาก เปลือกอ่อนและมิกกลิ่นหอมคล้ายส้มจีนหรือส้มพองแกน เนื้อมีลักษณะแน่นกว่า ส้มเขียวหวาน ชานนุ่มมากและให้น้ำส้มในปริมาณมาก รสชาติหวานแหลมอมเปรี้ยวเล็กน้อย คุณสมบัติต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นจุดเด่นที่ทำให้ส้มพันธุ์นี้ได้รับความนิยมในการบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตามส้มก็มีข้อด้อยคือผลแตกและร่วงง่าย โดยเฉพาะเขตพื้นที่ดินเหนียวการปลูกส้มชนิดนี้จึงต้องเน้นเขตดินระบายน้ำดีเท่านั้น นอกจากนี้ในปัจจุบันยังพบลักษณะอาการผลขรุขระซึ่งไม่สามารถทราบสาเหตุและกำลังมีการศึกษาอยู่ แต่เท่าที่สังเกตก็คือผลมีลักษณะดังกล่าวมักมีแนวโน้มที่จะเกิดอาการผลฟ้ามได้

4.2.3 ส้มฟริมองต์

ลักษณะของส้มพันธุ์นี้จะมีทรงพุ่มค่อนข้างโปร่ง และมีกิ่งก้านที่แข็งแรงมากจึงทำให้สามารถดูแลรักษาได้ค่อนข้างง่ายกว่าและไม่จำเป็นต้องมีการค้ำกิ่งมากอย่างส้มเขียวหวาน แต่ส้มพันธุ์นี้ก็มีจุดอ่อนคือฟ้ามง่ายและค่อนข้างอ่อนแอต่อ โรคแคงเกอร์รวมทั้งมักพบปัญหาการระบาดของมวนหวานในแหล่งปลูกอยู่เสมอจึงต้องมีการดูแลเอาใจใส่มากเป็นพิเศษ ส้มพันธุ์นี้ให้ผลขนาดค่อนข้างใหญ่ ทรงผลค่อนข้างแป้นเล็กน้อย เปลือกค่อนข้างหนาและเหนียว ผิวเปลือกขรุขระและมีสีส้มเข้มสะดุดตา เนื้อค่อนข้างแน่น รสชาติหวานอมเปรี้ยวโดยจะออกรสเปรี้ยวมากกว่าจึงตรงกับรสนิยมของผู้บริโภคชาวต่างประเทศ ส่วนตลาดในบ้านเราเองค่อนข้างจำกัดกว่า นอกจากสีส้มที่สะดุดตาแล้วส้มพันธุ์นี้ยังมีข้อดีคือเป็นส้มพันธุ์เบาอายุการเก็บเกี่ยวหลังดอกบานเพียง 7-8 เดือนซึ่งเร็วกว่าส้มเขียวหวานและส้มโขกุน สามารถเก็บรักษาได้นานกว่าจึงเป็นพันธุ์ที่มีความเหมาะสมต่อการขนส่งไปจำหน่ายในระยะทางไกลๆ ปัจจุบันส้มพันธุ์นี้เริ่มล้นตลาดเนื่องจากปริมาณพื้นที่ปลูกมากขึ้นไปและไม่เป็นที่นิยม หลายสวนเริ่มเปลี่ยนยอดเป็นส้ม โขกุนเป็นส่วนใหญ่แล้ว (เปรมปรี 2544 : 25-35)

4.2.4 ส้มตรา

หรือที่เรารู้จักคุ้นเคยกันในนามของ “ส้มเซ่ง” ส้มพันธุ์นี้ปัจจุบันมีการปลูกอยู่ไม่มากนัก โดยมีแหล่งปลูกที่สำคัญอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี สมุทรสาครและนครปฐม ถือเป็นพันธุ์ส้มที่น่าสนใจอีกพันธุ์หนึ่งสำหรับการพัฒนาเนื่องจากรสชาติหวานถูกปากคนไทยแต่มีปัญหาเรื่องการติดผลยากกว่า ส้มพันธุ์นี้มีการเจริญเติบโตได้ค่อนข้างดี และมีอายุยืน การปลูกในสภาพที่มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมอาจสามารถให้ผลผลิตได้ถึง 100 – 200 กิโลกรัม/ต้น/ปี ลักษณะของผลส้มพันธุ์นี้จะมีรูปทรงค่อนข้างกลม ผิวผลขรุขระเล็กน้อย เปลือกค่อนข้างแข็งและหนาทำให้มีความทนทานต่อการขนส่งไปในระยะทางไกลๆ ผิวผลมีสีเขียวหรือเขียวอมเหลือง เนื้อผลแน่น รสชาติหวาน

4.2.5 ส้มเกลี้ยง

ส้มพันธุ์นี้มีการปลูกกันในบ้านเราจะมีอยู่ 2 พันธุ์คือ พันธุ์ผลใหญ่ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตปานกลางและพันธุ์ผลเล็กซึ่งเป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตดีและเป็นที่ยอมรับปลูกมากกว่า ผลของส้มพันธุ์นี้มีลักษณะคล้ายกับผลของส้มวอชิงตันเนเวลของอเมริกาแต่จะมีเปลือกบางกว่าและเนื้อในก็มีสีเหลืองเข้มกว่าด้วย รสชาติของส้มพันธุ์นี้จะออกหวานหรือหวานอมเปรี้ยวและมีกลิ่นหอม ส้มพันธุ์นี้มีชื่อเรียกกันทางภาคเหนือว่า “ส้มป่าเกลี้ยง” ในขณะที่ชาวจีนจะเรียกว่า “ส้มเซาะกา” เป็นพันธุ์ส้มที่มีคุณสมบัติคือต้นมีความแข็งแรงและมีความทนทานต่อโรคและแมลงมากกว่าส้มชนิดอื่นๆ และยังให้ผลผลิตต่อต้นที่สูงกว่าด้วยนอกจากนี้ยังสามารถปลูกได้ทั่วไปโดยไม่จำกัดสภาพพื้นที่และลักษณะดินปลูก เพียงแต่จะต้องมีแหล่งน้ำอย่างเพียงพอเท่านั้น ส้มพันธุ์นี้นอกจากการนำมารับประทานสดและทำน้ำคั้นแล้วยังสามารถนำมาใช้สกัดน้ำมันหอมจากส่วนของใบ ดอกและผิวเปลือกได้ดีอีกด้วย

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการปลูกส้มพันธุ์นี้ก็ลดลงจำนวนมากเนื่องจากความนิยมของตลาดมีจำกัด ไม่กว้างขวางเหมือนกับส้มประเภทเปลือกอ่อนหรือส้มเขียวหวาน

4.2.6 ส้มลิง

เป็นส้มที่มีขนาดผลโต ดกและน้ำมากเหมาะสำหรับการคั้นน้ำโดยเฉพาะ แต่ตลาดในประเทศเราไม่ค่อยนิยมเพราะอมเปรี้ยวมาก ที่ประเทศเวียดนามนิยมส้มพันธุ์นี้และมีการนำไปทำน้ำโดยการคั้นสดๆ ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวาง

4.2.7 ส้มจุก

เป็นส้มพื้นเมืองของภาคใต้ที่มีกำเนิดในประเทศไทยซึ่งเป็นลูกผสมจัดอยู่ในกลุ่มส้มเปลือกกล่อน เชื่อกันว่ามีสองสายพันธุ์คือสายพันธุ์จุกสูงและจุกเตี้ย แหล่งดั้งเดิมคือ อ.จะนะ จ.สงขลา โดยชาวสวนมุสลิมผู้ปลูกส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม สวนจะเป็นแบบสวนผสมผสานแบบธรรมชาติ มีการปลูกหลายชนิดร่วมกัน เช่น มะม่วงนาทับ มะม่วงเบา ขนุน มะพร้าวแกง ส้มจุก รวมทั้งการเลี้ยงแพะและเลี้ยงวัวร่วมไปในสวนด้วย สภาพดินของอ.จะนะส่วนใหญ่จะมีส่วนของทรายมาก เป็นดินที่มีการระบายน้ำดี ต้นพันธุ์ดั้งเดิมที่นำมาใช้ในการขยายปลูกจะมาจากต้นเพาะเมล็ดเป็นหลัก จากการที่เคยทดลองนำกิ่งพันธุ์เพาะเมล็ดที่ชาวบ้านจำหน่ายทั่วไปใน อ.จะนะ ไปปลูกที่ ต.เกาะขย อ.เมือง จ.สงขลา ซึ่งลักษณะดินมีหินภูเขาไฟแดงผสมแต่ระบายน้ำดี ส้มจุกทุกต้นเริ่มให้ผลผลิตเมื่ออายุครบ 5 ปี โดยให้ผลผลิตปีละ 2 ชุด ชุดที่เก็บเกี่ยวในช่วงแล้งจะได้ผลผลิตดีแต่ชุดที่ให้ผลผลิตในช่วงฤดูฝนจะมีปัญหาเรื่องมวนเจาะทำลายสูง จากการปลูกในสมัยนั้นส้มจุกที่เกาะขยสามารถให้ผลผลิตที่ดีมากและคุณภาพหรือรสชาติไม่ด้อยไปกว่าท้องถิ่นเดิมหรือดีกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นคือสามารถให้ผลผลิตคืออยู่เพียงประมาณ 3 ปีเท่านั้นจากนั้นต้นพันธุ์จึงทรุดโทรมและค่อยๆแห้งตายไปเนื่องจากไม่เคยมีการตัดแต่งกิ่งใส่ปุ๋ยหรือทำการใดๆ นอกจากการเก็บผลผลิตแต่เพียงอย่างเดียว ปัจจุบันที่ตลาดนัด อ.เมืองสงขลาหรือตลาดสดช่วงเช้าๆ จะมีส้มจุกขายอยู่เป็นประจำในราคา กก.ละ 50 – 60 บาท ซึ่งเท่าที่สอบถามแม่ค้าที่ขายบอกว่ามาจากหลากหลายแหล่งแต่เป็นสวนเล็กสวนน้อยแสดงว่าชาวบ้านได้เริ่มปลูกส้มชนิดนี้เพิ่มเติมกระจายไปในหลายแหล่งของ จ.สงขลา แต่ไม่ได้ปลูกในเชิงธุรกิจ

4.2.8 ส้มชนิดอื่นๆ

มีการนำเข้าพันธุ์ส้มจากต่างประเทศเข้ามาทดสอบปลูกเพื่อศึกษาความเป็นไปได้เช่น พันธุ์นัมเบอร์วันของสวนส้มธารนารเป็นส้มเปลือกกล่อนที่ให้ผลผลิตสูงพันธุ์หนึ่ง มีลักษณะเปลือกหนาทนทานต่อการขนส่ง รสชาติเข้มข้น ส้มเจ้าชุกมา (มีหลายสายพันธุ์) ซึ่งไม่มีเมล็ด สวนส้มธารนารได้นำเข้าพันธุ์นี้จากญี่ปุ่นและทดสอบปลูกแล้วปรากฏว่าผลผลิตสูงมากถึง 15 ตันต่อไร่เหมาะสำหรับการทำอุตสาหกรรมน้ำส้มคั้น นอกจากนี้ยังมีส้มลูกผสมอีกหลายคู่ผสมที่กำลังมีการศึกษากันอยู่รวมทั้งการนำเข้าจากประเทศอื่นๆ มาทำการทดสอบและคาดว่าจะมีส้มพันธุ์ใหม่ๆ เพิ่มเติมอีกในอนาคตหรือแม้ส้มเก่าแก่ของเรา เช่น ส้มแก้วซึ่งมีลักษณะผลใหญ่ก็นำมาพัฒนาในรูปแบบสวนผสมผสานได้”

พันธุ์ส้มเขียวหวานในจังหวัดเชียงใหม่

พันธุ์ส้มเขียวหวานที่นิยมปลูกในจังหวัดเชียงใหม่มี 3 พันธุ์ ดังนี้

1. พันธุ์สายน้ำผึ้ง
2. พันธุ์สีทอง
3. พันธุ์ฟริมองต์

การปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดเชียงใหม่มีการปลูกส้มพันธุ์สายน้ำผึ้งมากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาเป็นพันธุ์สีทองคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 33 ของพื้นที่ทั้งหมด พันธุ์ฟริมองต์คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7 ของพื้นที่ทั้งหมด(กรมการค้าภายใน, 2545)

ช่วงเวลาออกสู่ตลาดของส้มเขียวหวานทั้ง 3 พันธุ์ พันธุ์สายน้ำผึ้ง ออกสู่ตลาดช่วงเดือนกันยายน-มกราคม พันธุ์สีทอง ออกสู่ตลาดช่วงเดือน ตุลาคม- ธันวาคม และพันธุ์ฟริมองต์ ออกสู่ตลาดช่วงเดือน พฤศจิกายน- มีนาคม

4.3 พื้นที่ปลูกส้มเขียวหวาน

เนื่องจากส้มเขียวหวานเป็นพืชที่มีความต้องการน้ำค่อนข้างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ทนต่อสภาพน้ำท่วมขัง และสภาพดินที่เป็นกรดสูงรวมทั้งดินด่างหรือดินเค็ม ดังนั้นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกส้มจึงควรเป็นพื้นที่ซึ่งมีสภาพดินเป็นดินร่วนหรือร่วนปนทราย รวมทั้งสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุดควรอยู่ในเขตภาคกลาง ภาคเหนือและในบางพื้นที่ของภาคใต้(เปรมปรี, 2544)

ภาคเหนือได้มีการปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดต่างๆ ดังนี้ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา ลำปาง อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ สุโขทัย กำแพงเพชร แม่ฮ่องสอน ดาก และพิษณุโลก โดยจังหวัดแพร่มีเนื้อที่เพาะปลูก มากที่สุด คือ 36,791 ไร่ ปี 2544 รองลงมาคือ จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่เพาะปลูก 35,752 ไร่ ปี 2544 (ตาราง 1.2) ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่นิยมปลูกส้มเขียวหวานพันธุ์สายน้ำผึ้ง พันธุ์สีทอง และพันธุ์ฟริมองต์ ส่วนจังหวัดแพร่นิยมปลูกส้มเขียวหวานพันธุ์สีทอง และพันธุ์โชกุน จังหวัดเชียงใหม่มีผลผลิตรวมมากที่สุดถึง 114,195 ตัน ในปี 2544 รองลงมาคือ จังหวัดสุโขทัย มีผลผลิตรวม 58,680 ตัน ในปี 2544 (ตาราง 1.2) ส่วนจังหวัดแพร่เกษตรกรผู้ปลูกส้มเขียวหวานได้รับผลกระทบจากปัญหาโรคผลร่วง ซึ่งหน่วยงานของภาครัฐบาลได้ทำการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ปัญหาโรคผลร่วงดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่ จึงทำให้ได้ผลผลิตส้มเขียวหวานในจังหวัดแพร่ได้ผลผลิตไม่มากเท่าที่ควร ดังนั้นจึงถือได้ว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งผลิตส้มเขียวหวานที่สำคัญในปัจจุบันของภาคเหนือ แหล่งที่สำคัญในการผลิตส้มเขียวหวานของจังหวัดเชียงใหม่ คือ เขตอำเภอฝาง แม่อาย ไชยปราการ เชียงดาว พร้าว แม่

แดง และคอยสะเกิด โดยที่อำเภอฝางมีพื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือ อำเภอแม่เอย คิดเป็นร้อยละ 17 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ (ตาราง 1.3) เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของดิน มีแม่น้ำเขื่อนเก็บกักน้ำ อากาศที่หนาวเย็น ทำให้สามารถปลูกส้มเขียวหวานได้หลายพันธุ์ และในปัจจุบันพื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานในจังหวัดเชียงใหม่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นจากปีเพาะปลูก 2536 มีเนื้อที่ปลูก 3,692 ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น 35,752 ไร่ ในปีเพาะปลูก 2544 (ตาราง 1.4)

4.4 การคัดเกรด

โดยปกติเกษตรกรจะมีการขายผลผลิตในลักษณะคละให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อ โดยพ่อค้าจะนำไปการคัดเกรดเองเพื่อจะได้ราคาเพิ่มขึ้นกว่าการขายคละเกรด พ่อค้าที่ส่งเข้าตลาดกรุงเทพหรือส่งออก เมื่อซื้อส้มแล้วจะทำการคัดเกรด(ภาพ 4.1) เพื่อสะดวกในการกำหนดราคาขาย ทำความสะอาด และบรรจุลงภาชนะต่อไป ในการคัดเกรดพ่อค้าจะพิจารณาจากขนาดของผลส้ม สีผิว และคุณภาพภายใน โดยจะพิจารณาจากสายตา และเครื่องคัดขนาด หากเป็นสวนขนาดใหญ่จะมีเครื่องคัดที่ทันสมัยด้วยระบบคอมพิวเตอร์

เกรดของส้มเขียวหวานพันธุ์สายน้ำผึ้งพิจารณาจากผลส้มมี 6 เบอร์ ดังนี้(กรมการค้าภายใน, 2545)

- เบอร์ 3 มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร เป็นส้มขนาดเล็กที่สุด มีราคาต่ำ ผู้ซื้อส่วนใหญ่จะนำไปคั้นน้ำทำน้ำส้ม

- เบอร์ 2 มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5.5 เซนติเมตร มีขนาดใกล้เคียงกับส้มเบอร์ 3 มาก

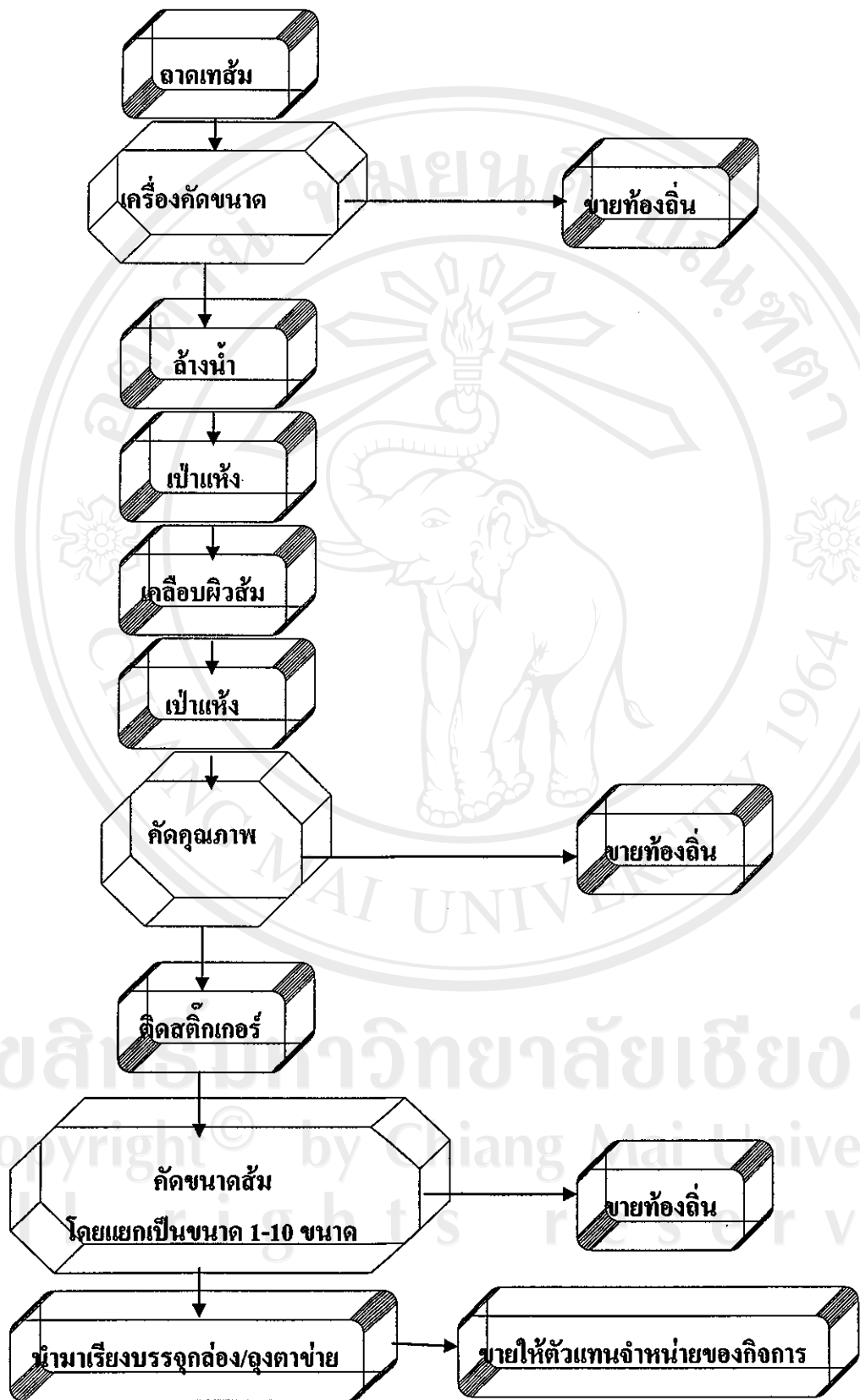
- เบอร์ 1 มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6 เซนติเมตร เป็นส้มขนาดกลาง ผู้บริโภคส่วนใหญ่นิยมซื้อไปรับประทานสด

- เบอร์ 0 มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6.5 เซนติเมตร ขนาดใกล้เคียงกับส้มเบอร์ 1 เป็นขนาดที่ผู้บริโภคนิยมเช่นกัน

- เบอร์ 00 มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 7 เซนติเมตร เป็นส้มที่มีขนาดใหญ่มาก ผู้บริโภคไม่ค่อยนิยม เพราะคุณภาพไม่ค่อยดี

- เบอร์ 000 เป็นส้มที่มีขนาดใหญ่มากเป็นพิเศษ ไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภค

ภาพ 4.1 แสดงกระบวนการคัดเกรดส้มเขียวหวาน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2545.

4.5 ตลาดส้มเขียวหวานที่สำคัญ ของประเทศไทย (พงษ์ศักดิ์ วิเศษสินธุ์, 2533)

4.5.1 ตลาดไท

ตลาดไทเป็นตลาดกลางค้าสินค้าเกษตรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ มีเนื้อที่ 500 ไร่ ตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธิน กม. ที่ 42 เชื่อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ซึ่งเป็นตลาดกลางที่ทันสมัยและครบวงจรที่สุด เพราะคำนึงถึงความสะดวกสบาย ของทั้งผู้ขายและผู้ซื้อ โดยแบ่งประเภทการค้าขายเป็นตลาดต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีทั้งค้าขายในอาคาร เต็นท์ และลานค้าหมุนเวียน สินค้าทั้งหมดสดใหม่ และราคาถูกที่สุดในเมืองไทย ประกอบด้วย ตลาดส้ม ตลาดผลไม้รวม ตลาดผลไม้ฤดูกาล ตลาดแตงโม มะพร้าว สับปะรด กล้วย ขนุน ตลาดผัก ตลาดเหือก มัน ถั่ว ข้าวโพด แห้ว แตงไทย ตลาดต้น ไม้ ตลาดสัตว์เลี้ยง ตลาดดอกไม้ ตลาดข้าวสาร ตลาดปลา-ของคอง ตลาดปลาน้ำจืด ตลาดสด และสินค้าอุปโภคบริโภค ขายทั้งส่งและปลีกในราคาขายส่ง เปิดตลอด 24 ชั่วโมง

4.5.2 ตลาดกลางขายส่งสี่มุมเมือง

ตลาดกลางขายส่งสี่มุมเมืองเป็น โครงการหนึ่งในแผนพัฒนาการพาณิชย์มีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มอำนาจการซื้อขายให้แก่เกษตรกร และเป็นการกระจายตลาดขายส่งไปไว้ที่บริเวณชนานเมือง มีการแบ่งตลาดออกเป็นสัดส่วนตามลักษณะการซื้อขายส่วนประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- ส่วนที่เป็นตลาดขายส่ง ประกอบด้วยแผงต่างๆ ที่แยกประเภทสินค้าไว้เป็นสัดส่วนเพื่อสะดวกในการวางและจัดส่งสินค้า
- ส่วนที่เป็นตลาดขายปลีก จัดขึ้นเพื่อบริการผู้บริโภค และเพื่อความคล่องตัวในการกระจายสินค้าจากตลาดขายส่ง
- ส่วนที่เป็นตลาดสินค้าตามฤดูกาล จัดไว้สำหรับเกษตรกร โดยเฉพาะโดยให้เกษตรกรนำผลผลิตของตนในแต่ละฤดูกาลมาขายที่ตลาด โดยตลาดจะกำหนดเวลาให้ขายได้เฉพาะฤดูกาลของผลผลิตนั้น ราคาซื้อขายเป็นไปตามภาวะของตลาดที่มีการซื้อขายในแต่ละวัน

4.5.3 ตลาดผลไม้มหานคร

ตลาดผลไม้มหานคร ส่วนใหญ่จำหน่ายสินค้าประเภทผลไม้และพืชไร่บ้างเล็กน้อย เช่น มันเทศ มันฝรั่ง พักทอง เป็นต้น โดยเมื่อสินค้าเข้ามาในตลาดแล้วจะกระจายไปยังผู้ค้ารายย่อยในกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งมีผู้ค้าต่างจังหวัดมารับซื้อไป สำหรับการกำหนดราคามีวิธี คือ การ

ตกลงราคากันโดยตรงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในตลาด และอีกวิธีหนึ่งคือการประมูล โดยนายหน้าและผู้ค้าจะเปิดประมูล ซึ่งจะมีผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ในตลาดและบุคคลภายนอกสามารถเข้าไปประมูลได้

4.5.4 ตลาดปากคลองตลาด

ตลาดปากคลองตลาด สินค้าส่วนใหญ่เป็นประเภทผักและผลไม้สด ซึ่งประกอบด้วยตลาดย่อยที่อยู่ในบริเวณเดียวกันทั้งหมด 3 ตลาด ได้แก่

- ตลาดองค์การตลาดกระทรวงมหาดไทย
- ตลาดยอดพิมาน
- ตลาดส่งเสริมเกษตรไทย

ตลาดปากคลองตลาดเป็นแห่งรวมของสินค้าพืชผัก ผลไม้ และดอกไม้ ที่อยู่ใจกลางกรุงเทพฯ เป็นแหล่งรวมของผู้ซื้อ ผู้ประกอบการค้าทั้งขายปลีกและขายส่ง ผู้ค้าในตลาดมีทั้งผู้ค้าประจำ ผู้ค้าเร่ และชาวสวน สินค้าจากทุกภาคนำมาจำหน่ายยังตลาดแห่งนี้ การกำหนดราคาเป็นไปตามอุปสงค์และอุปทานของสินค้าในแต่ละวัน เนื่องจากสินค้าประเภทผักเป็นสินค้าที่เน่าเสียง่าย จำเป็นต้องจำหน่ายโดยเร็ว ชาวสวนจึงไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา